

KAMPEN OM KREATIVE BØRN

Tidens mantra er kreativitet og innovation, og stadig flere mener, at kimen til det kreative samfund bliver lagt i daginstitutionen. Den pædagogiske verden jubler, men glemmer, at det er et økonomisk ønske – ikke et menneskeligt – at børn udvikler kreative evner.

Af Camilla Mehlsen / Arkivfoto: Hung Tien Vu

Hvad skal vi leve af i fremtiden? Hvis du fik en krone, hver gang det spørgsmål har optrådt i den offentlige debat, var du et rigt menneske. Da statsminister Lars Løkke Rasmussen åbnede sin tale på Venstres landsmøde i november 2010, var det netop med det spørgsmål – og statsministerens svar lød: "Først og fremmest skabes fremtiden af dem, som har de bedste ideer".

I takt med at den globale konkurrence er sat gevaldigt op i gear, har talrige analytikere og politikere reflekteret over, hvad Danmark skal leve af i fremtiden. I begyndelsen af det 21. århundrede handlede svaret mest om læring og kompetencer, men i dag er det to andre ord, der er i fokus: 'innovation og kreativitet'. Det er ikke nok at kunne tilegne sig viden for at klare sig i den globale konkurrence. Danskerne skal også kunne skabe ny viden og bruge viden på nye måder. Og kimen til kreativitet bliver lagt i daginstitutionerne, lyder det stadig oftere i politiske kredse og sågar på direktionsgange. Det perspektiv har også fundet vej til den pædagogiske praksis.

Lad os tage et eksempel fra fagbladet

Børn & Unge, hvor vi møder pædagog og leder af den nye daginstitution Sanseslottet, Marianne Arnsten Dupont:

"I Sanseslottet handler det om at skabe æstetiske læringsprocesser, slippe børnene løs og tænke ud af boksen. Vi skal være med til at udvikle de kreative og innovative medarbejdere, der er brug for i fremtiden," siger Marianne Arnsten Dupont.

Når Danmarks største legetøjsvirksomhed, LEGO, skal beskrive klodsernes læringsmæssige potentiale, handler det om at udvikle børns kreative evner, så de er bedre rustet til fremtidens samfund. Som der står på LEGO Education Centers hjemmeside:

"Vi gør børn bedre i stand til at møde de udfordringer, der vil komme i fremtiden – en fremtid, hvor innovation, nyskabelse og evnen til at samarbejde er de vigtigste konkurrenceparametre."

ØKONOMI VERSUS PÆDAGOGIK

Lars Geer Hammershøj forsker i kreativitetspædagogik på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Han har fulgt kreativitetsdebatten nøje gennem de senere år og er i gang med at begrebsliggøre, hvad kreativitet betyder i pædagogik.

"I dag taler en hel række folk om, at kreativitet er vigtigt. Det er politikere, erhvervsfolk og kunstnere. Sågar Skolens Rejsehold pointerer, at elevens alsidige udvikling er vigtig; at der skal fokus på elevens kreative evner, fordi de bliver vigtige fremover," siger han.

Lars Geer Hammershøj er enig i, at kreative evner kommer i højsædet fremover. Derfor er det også nødvendigt at sætte kreativitet på daginstitutionernes dagsorden, men han maner samtidig til besindelse. Pædagoger skal ikke kun løfte armene i ren begejstring over, at politikere og andre anerkender deres arbejde med kreativitet. Det er essentielt også at vide, hvorfor kreativitet har fået fornyet fokus, og hvad det er, man fra et samfundsmæssigt perspektiv ønsker at opnå.

"Den pædagogiske verden vejrer morgenluft og jubler over, at der endelig er nogen, der kan se, at kreativitet er vigtig. Midt i begejstringen må vi bare >>

”Kreativitet er mere og andet end klippe-klistre. Kreativitet er at bryde rammerne.”

Anders W. Christensen

HVAD ER KREATIVITET?

Kreativitet er oprindeligt et teologisk begreb: Det var den kristne gud, der skabte ud af intet – ‘creatio ex nihilo’. Senere blev begrebet anvendt af humanvidenskaberne, fortæller lektor Lars Geer Hammershøj, DPU, Aarhus Universitet.

Fra Renæssancen er det ikke længere kun gud forundt at være kreativ, men man begynder at betragte menneskets udfoldelser som kreative, for eksempel med ideen om geniet. Det anvendes senere også af psykologien, hvor forståelsen af, at ‘vi alle er kreative’, fremkommer – og ikke mindst i pædagogikken, hvor man ser legen som barnets kreative væremåde. I de sidste 250 år har kreativitet været et ideal i pædagogikken.

I dag forbindes kreativitet i det pædagogiske arbejde ofte med klippe-klistre-aktiviteter, men begrebet bør forstås meget bredere, mener uddannelseskon-

sulent i BUPL Anders W. Christensen. Kreativitet er ikke kun arbejde med hænderne, for der indgår fire elementer i den kreative proces. Kreativitet sætter gang i:

- sansningen
- kroppen og bevægelsen
- følelsen
- kognitionen.

Lars Geer Hammershøjs bud er at forstå kreativitet som en dannelsesproblematik, der involverer overskridelse og afgørelse. ”At være kreativ handler om at opdage noget nyt; om at bryde med de eksisterende tankeformer. Det er overskridelsen. Den anden side af det er, at det ikke er nok, at noget er nyt; det skal også være relevant. Det er det, jeg kalder smagsafgørelse,” siger Lars Geer Hammershøj.

ikke glemme, at i den nye diskurs om det kreative videnssamfund er kreativitet vigtig i en anden forstand, end man normalt tænker det, for eksempel i børnehaver. Kreativitet er blevet vigtig i økonomisk forstand. Det handler om, at man vil skabe en nyttig arbejdskraft, og det er en helt anden måde at tænke kreativitet på end i den pædagogiske verden, hvor kreativitet handler om at udvikle sig som menneske,” siger Lars Geer Hammershøj.

MEGET MERE END KLIPPE-KLISTRE

I sit arbejde som uddannelseskonsulent i BUPL møder Anders W. Christensen også de to markant forskellige tilgange til kreativitet:

”Når man taler om at fremme børns kreativitet i daginstitutioner, er det typisk, fordi man har ét af to ærinder: Enten ønsker man at fremme kreativitet i daginstitutioner, fordi man mener, at det i det lange løb vil give et større resultat for samfundet. Eller også ser man på, hvordan kreativitet bidrager til at give børnene et bedre liv,” siger han. Anders W. Christensens egen tilgang til kreativitet er den sidstnævnte. Han mener, pædagoger skal tænke over at arbejde reflekteret med kreative processer,

fordi børn kort sagt får et rigere liv, hvis de får lov til at udfolde sig kreativt. Men det kræver, at kreativitetsbegrebet bliver bredt ud i børnenes og pædagogernes hverdag, så det kommer til at handle om meget mere end 'perlepladen', som efterhånden er blevet et symbol på kreativitet i daginstitutioner.

”Kreativitet er mere og andet end klippe-klistre. Kreativitet er at bryde rammerne og omforme til noget andet,” siger Anders W. Christensen. ”Perlepladen kan godt være kreativ, men det handler om den sammenhæng, den indgår i. Hvis perlepladen blot bruges til at slå

tiden ihjel med eller bliver en mekanisk aktivitet, er den ikke kreativ.”

Ifølge uddannelseskonsulent Anders W. Christensen kan kreativiteten i det pædagogiske arbejde styrkes, hvis der sættes ind på to fronter: Dels er det vigtigt, at pædagoger erhverver sig viden om kreativitetens substans gennem pædagoguddannelsens linjefag, blandt andet viden om drama, musik, krop og natur. Dels handler det om at tænke kreative processer ind i forskellige typer aktiviteter i daginstitutionerne – og ikke kun de planlagte aktiviteter.

”Der er en tendens til, at de planlagte aktiviteter bliver sat op på en piedestal, men pædagoger bør tænke kreative processer ind i alle typer aktiviteter,” siger Anders W. Christensen.

LEG FOR LEGENS EGEN SKYLD

Ifølge Lars Geer Hammershøj er det meget få, der ved, hvad kreativitet i grunden er, selvom alle taler om det. Heller ikke i den pædagogiske verden, hvor man ellers længe har værdsat kreativitet og leg.

”Det er slående, at kreativitet har været et ideal i pædagogikken lige siden

”Kreativitet er blevet vigtig i økonomisk forstand. Det handler om, at man vil skabe en nyttig arbejdskraft, og det er en helt anden måde at tænke kreativitet på end i den pædagogiske verden, hvor kreativitet handler om at udvikle sig som menneske.”

Lars Geer Hammershøj

Rousseau, men man har haft meget få ideer om, hvad kreativitet egentlig er for en størrelse. Man har for eksempel taget for givet, at det er barnets leg, der er den kreative udfoldelse, men man mangler en forklaring på, hvorfor legen er vigtig, og hvad det er, legen kan. Mit bud er at forstå kreativitet som en dannelsesproblematik, der involverer overskridelse og afgørelse. At være kreativ handler om at opdage noget nyt; om at bryde med de eksisterende tankeformer. Det er overskridelsen."

"Den anden side af det er, at det ikke er nok, at noget er nyt; det skal også være relevant. Det er det, jeg kalder smagsafgørelse. Jeg håber, at min forskning kan bidrage til at vise, at det vigtige i legen ikke er kompetencer, men at barnet overskrider sig selv og bliver en anden i legens fiktive univers," siger Lars Geer Hammershøj.

"Børn er eminente til at overskride i legen; forestille sig, at den her pind er et gevær, eller påtage sig en ny rolle eller blive opslugt af legens stemning. Det er enormt vigtigt, at der er fokus på det i det pædagogiske arbejde. Børn skal have lov til at lege for at lege. Idealet er leg for legens egen skyld. Det er et problem, hvis man kun ser legen som middel og ikke som et mål i sig selv. Det er en dannelsesproces, og det er vigtigt for det at være menneske, og nu bliver det formentlig også vigtigt for det at være kreativ," siger Lars Geer Hammershøj.

KREATIVITETSTRANG VERSUS INNOVATIONSTVANG

For Lars Geer Hammershøj hænger kreativitet og dannelse uløseligt sammen, men i den herskende diskurs bliver kreativitet oftere sat sammen med innovation.

"Innovation og kreativitet er to meget >>

LEGO-KLODSENS KREATIVE POTENTIALE

Når Danmarks største legetøjsvirksomhed, LEGO, skal beskrive klodsernes læringsmæssige potentiale, handler det om at udvikle børns kreative evner, så de er bedre rustet til fremtidens samfund. Som der står på LEGO Education Centers hjemmeside:

"Vi gør børn bedre i stand til at møde de udfordringer, der vil komme i fremtiden – en fremtid, hvor innovation, nyskabelse og evne til at samarbejde er de vigtigste konkurrenceparametre."

Kreativitet har altid stået centralt i LEGO, men der skete et vendepunkt i det nye årtusinde. Paal Smith-Meyer, som er leder af LEGOs New Business Group, fortæller:

"LEGO har i dag fokus på klodsen som et kreativt medium. Det begyndte tilbage i 2004, hvor LEGO var i krise, og hvor man besluttede, at LEGO skulle tilbage til kernen, nemlig klodsen. Mantraet blev 'back to the brick'. Det vendepunkt hjalp os med at få fokus på styrken i klodsens kreative potentiale. Alle regler er i hver enkelt klods. Med ganske få klodser kan du bygge noget helt nyt," siger Paal Smith-Meyer. Har man seks af de traditionelle klodser med otte knopper, kan man ifølge LEGO sætte dem sammen på over 900 millioner måder, og det indbyder til, at barnet må bruge sin fantasi til at skabe sine egne modeller.

Paal Smith-Meyer ser LEGO som et alfabet med nærmest uendelige kombinationsmuligheder – dog med den væsentlige forskel, at LEGO er et kommunikationsmiddel, som barnet kan tage i brug længe før bogstavet:

"Et barn kan begynde at lege med LEGO, før det kan skrive. Det kan bygge en bil af LEGO-klodser, før det kan skrive ordet bil," siger han. Paal Smith-Meyer fortæller, at LEGO jævnligt får tilbagemeldinger fra alle mulige lige fra skolelærere til ingeniører og bankrådgivere:

"Der er masser af mennesker verden over, der fortæller os i LEGO, at de har arbejdet meget med LEGO som børn, og det har hjulpet dem med at tænke kreativt. Efter sigende er der især mange arkitekter, der har leget med LEGO som små," siger han.

Paal Smith-Meyer mener, at LEGO generelt bør satse på produkter med et kreativt sigte: "Det er oplagt, at LEGO trapper op og udvikler nye produkter, der især har fokus på kreative evner. LEGO kan hjælpe børn med at lære og udvikle sig, og der er omkring 1,9 milliarder børn verden over, så der er et stort potentiale," siger han.

En af LEGOs største fans er den canadiske forfatter Douglas Coupland, som er kendt for sine bøger, der indfanger tidsånden og kommende tendenser, heriblandt bestselleren Generation X. Sådan lød det fra Douglas Coupland, da han tilbage i 1995 udtalte sig til DR:

"Hvordan kan man sige, at sådan en lille plastikklods kan forandre verden? Det er ligesom at sige: Hvordan kan 26 små bogstaver forandre verden. Det er rørende naivt. Det universelle sprog er hverken engelsk eller Microsoft Windows, det er LEGO. Om tusind år vil LEGO sandsynligvis have haft større indflydelse på, hvordan folk tænker, og hvordan verden rent faktisk ser ud end nogen anden opfindelse."

LARS GEER HAMMERSHØJ

Lektor ved Institut for Pædagogik, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Han forsker blandt andet i selvdannelse og kreativitetspædagogik.

Kan kreativitet læres?

"Nej, kreativitet kan ikke læres. Det må dannes. Det er ikke en kompetence. Det er en kraft, der udspiller sig i forholdet mellem individ og fællesskab. Derfor er det en dannelsesproblematik."

ANDERS W. CHRISTENSEN

Uddannelseskonsulent i BUPL, hvor han arbejder med, hvordan kreativitet bedre bliver indarbejdet i pædagoguddannelsen og i efter- og videreuddannelse. Han er medforfatter til bogen *Rend og hop – om kroppen i legen*.

Kan kreativitet læres?

"Man kan inspirere til kreativitet. Pædagoger kan sætte rammer, så børnene kan udfolde sig kreativt. Men de kan også gøre det modsatte: De kan sætte rammer, der hæmmer kreativitet."

PAAL SMITH-MEYER

Leder af LEGO New Business Group, hvor han arbejder med at udvikle strategier for nye forretninger. Han har blandt andet været med til at designe produkter som LEGO Racers og LEGO Mindstorms.

Kan kreativitet læres?

"Vi er alle født kreative. Alt, hvad vi gør gennem livet, er enten med til at stimulere kreativitet eller tage det fra os. Hvis vi kun stiller børn spørgsmål, der kræver rigtigt eller forkert, begrænser vi børns nysgerrighed og kreativitet. Vi bør stille åbne spørgsmål, der sætter fantasien i gang."

forskellige begreber, men vi bringer dem sammen i dag som salt og peber," siger Lars Geer Hammershøj.

"Kreativitet har en lang historie. Det var oprindeligt et teologisk begreb: Det var den kristne gud, der skabte ud af intet – 'creatio ex nihilo'. Senere blev begrebet anvendt af humanvidenskaberne, og det at være kreativ var ikke længere kun forbeholdt gud, men blev en del af det at være menneske [se faktaboks]. Innovation derimod er et økonomisk begreb, der først vokser frem fra 1920'erne. Det glemmer man nogle gange, når man taler om kreativitet og innovation i flæng."

Sammenblandingen af de to begreber giver ifølge Lars Geer Hammershøj nogle nye spændinger på det pædagogiske felt.

"På en måde handler det om at udnytte børnenes menneskelighed og kreative evner. Hver gang vi taler om menneskelige ressourcer, er det noget, vi skal udnytte. På den anden side handler det om, at man i sit arbejde som pædagog kan få lov til at være kreativ og udfolde en menneskelig side af sig."

Lars Geer Hammershøj spår, at pædagoger i fremtiden vil opleve flere konflikter, der går på, at de på den ene side synes, de har fantastiske job, mens de på den anden side lider under tvangen til at finde på noget nyt. Det er, hvad kollegaen Jens Erik Kristensen, idéhistoriker og institutleder på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, har betegnet som konflikten mellem kreativitetstrang og innovationstvang.

Hvis konflikten skærper til, og innovationstvangen stiger på bekostning af kreativitetstrangen, forudser Lars Geer Hammershøj, at flere og flere vil få stress tæt ind på livet.

"Der ligger et kolossalt pres i hele tiden at skulle få nye ideer. Når vi i dag taler om det kreative videnssamfund og om,

hvad Danmark skal leve af, må vi huske, at det er et økonomisk perspektiv, der gør sig gældende – ikke et humanvidenskabeligt. Det er en kobling af noget meget humanistisk med økonomien – og det kan skabe kæmpe problemer, hvis innovationstvangen kvæler kreativitetstrangen," siger Lars Geer Hammershøj.

KREATIVITET SOM 7. TEMA?

I takt med at drømmen om det kreative samfund vinder frem, vil kreativitet få stadig mere fokus i daginstitutioner. Spørgsmålet er, om kreativitet bør sættes i system og for eksempel være et 7. tema i de pædagogiske læreplaner? Siden 2004 har daginstitutioner arbejdet med pædagogiske læreplaner inden for seks forskellige temaer, blandt andet 'sproglig udvikling' og 'sociale kompetencer'. Emnet er følsomt, men Lars Geer Hammershøj er ikke i tvivl om, at det er den rette vej at gå, hvis kreativitet skal tages alvorligt.

"Der er mange, der opponerer imod at måle kreativitet i daginstitutioner. Jeg mener, det er nødvendigt. Ellers prioriteres det ikke. Jeg kan fint forestille mig, at kreativitet bliver et 7. tema inden for de pædagogiske læreplaner, som blev vedtaget på daginstitutionsområdet i 2004," siger han.